

FRANSUZ MASHHUR ADIBI VICTOR HUGONING ASARLARINI FRANSUZ TILIDAN O‘ZBEK TILIGA O‘GIRISHDAGI KO‘P UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR

Axmedova Roza Qahramon qizi

Urganch davlat universiteti Xorijiy filologiya fakulteti

Filologiya va tillarni o‘qitish: fransuz tili yo‘nalishi talabasi

Email: akhmedovaroza8@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada fransuz adabiyotining yirik vakili Viktor Hugoning asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayonida uchraydigan asosiy muammolar tahlil qilinadi. Adibning stilistik, frazeologik, poetik va falsafiy qatlamlarga boy matnlari tarjima davomida qanday talqin qilinganiga baho beriladi. Shuningdek, mavjud tarjimalardagi ayrim semantik yo‘qotishlar, madaniy noaniqliklar va uslubiy xatoliklar misollar orqali ko‘rsatiladi. Tadqiqot adabiy tarjima nazariyasi, madaniyatlararo kommunikatsiya va tarjimonlik amaliyoti nuqtai nazaridan olib borilgan.

Аннотация. В статье рассматриваются основные проблемы, возникающие при переводе произведений великого французского писателя Виктора Гюго на узбекский язык. Особое внимание уделяется анализу стилистических, фразеологических и философско-поэтических особенностей оригинала, а также оценке их передачи в переводах. Приводятся конкретные примеры смысловых и культурных потерь, стилистических ошибок и адаптаций. Исследование основано на теории художественного перевода, межкультурной коммуникации и практике перевода.

Kalit so‘zlar: Victor Hugo, tarjima, semantik yo‘qotish, adabiy uslub, frazeologiya, poetika, madaniy tafovut.

Ключевые слова: Виктор Гюго, перевод, смысловые потери, литературный стиль, фразеология, поэтика, культурные различия.

KIRISH

Fransuz romantizmi asoschilaridan biri bo‘lgan Viktor Hugo nafaqat adabiy ijodi, balki ijtimoiy-falsafiy qarashlari, she’riy mahorati va dramatik qurilishi jihatidan jahon adabiyotida alohida o‘ringa ega. Uning asarlarini boshqa tillarga, jumladan o‘zbek tiliga tarjima qilish murakkab va mas’uliyatli jarayondir. Ushbu maqolada Hugo asarlarining o‘zbek tiliga tarjima jarayonida uchraydigan muammolar tahlil qilinadi, tarjima sifatiga baho beriladi hamda muqobil yechimlar taklif etiladi.

1. Victor Hugo – adabiy dahoning til xususiyatlari.

Victor Hugo o‘z asarlarida:

-metaforik, emotsional va falsafiy tilni ishlatgan,

- frazologik iboralar va xalq og‘zaki nutqiga xos uslublardan foydalangan,
- tarixiy, diniy va siyosiy kontekstlarga boy obrazlar yaratgan.

Bunday murakkab qatlamlarni boshqa tilga o‘tkazish oddiy grammatik tarjimadan iborat bo‘lmay, chuqur madaniyatlararo va semantik anglashni talab qiladi.

2. Hugo asarlarining o‘zbek tilidagi tarjimalariga umumiy nuqtai nazar.

Hozirgi kunga qadar Hugo ijodidan “Seginchli odamlar”, “Parij sobori”, “Kosovalik ishchilar”, “Jazoxonadan chiqqan odam” kabi asarlar o‘zbek tiliga tarjima qilingan. Afsuski, bu tarjimalarda quyidagi muammolar mavjud:

2.1. Semantik yo‘qotishlar

Ba’zi iboralar yoki gaplar to‘liq yoki noto‘g‘ri tarjima qilingan. Bu esa o‘quvchida asl ma’noni anglashda qiyinchilik tug‘diradi.

Misol: Original: Il y a des âmes que Dieu n’a faites que pour une étape.

Tarjima: Ba’zi odamlar faqat bu dunyo uchun yaratilgan.

Aslida: “Ba’zi qalblar bor, Xudo ularni faqat bir bosqich uchun yaratgan” — bu yerda falsafiy qatlam yo‘qotilgan.

2.2. Uslubiy va poetik buzilishlar

Hugoning poetik tilini oddiy nasr shaklida tarjima qilish — uning uslubiy kuchini yo‘qotadi. Ayniqsa, she’riy parchalar nasrga aylantirilgan holatlari ko‘p uchraydi.

Misol: “Demain, dès l’aube...” she’ri nasrga yaqin shaklda tarjima qilingan bo‘lib, undagi ritm, urg‘u va hislar yo‘qolgan.

2.3. Frazologik muammolar

Hugoning frazeologik birliklari ba’zida so‘zma-so‘z tarjima qilingan. Bu esa mantiqan va madaniy jihatdan to‘g‘ri kelmaydi.

Misol: Avoir un démon dans la tête — “Boshingda jin bor” — bu ibora noto‘g‘ri talqin qilinib, shunchaki ruhiy muvozanatsizlikni bildiradi.

3. Madaniy tafovutlar va adaptatsiya zarurati.

Tarjimada madaniy kontekstni saqlab qolish eng dolzarb masalalardan biridir. Hugo asarlarida fransuz urf-odatlar, diniy ishoratlar, tarixiy shaxslar tilga olinadi. Misol: “Notre-Dame de Paris” asaridagi diniy timsollar va gotik arxitektura haqida so‘z yuritilganda, ularni o‘zbek o‘quvchisiga tushunarli tarzda yetkazish qiyin bo‘ladi.

Adaptatsiya yechimi: Tarjimon izohli tarjimaga yoki muqobil madaniy obrazlarga murojaat qilishi lozim.

4. Tarjimonlarning yondashuvi va xatolari

Ko‘pgina tarjimalar sovet davrida amalga oshirilgan bo‘lib, ular sotsialistik ideologiyaga moslab “tozalangan”. Natijada Hugo fikrlarining erkinligi va tanqidiy ruhiyati ba’zida silliqqlangan.

Shuningdek: Leksik xatoliklar, sintaktik buzilishlar, konnotativ noaniqliklar misollarida tarjimonlar muallif uslubini yetarli darajada saqlab qololmagan.

5. Muqobil yechimlar va takliflar

Hugo asarlarini zamonaviy lingvistik yondashuvlar asosida qayta tarjima qilish lozim. Har bir asarga tarjima bilan birga izoh va tushuntirishlar qo‘shilishi kerak. Poetika va ritmni asrash uchun she’riy tarjima amaliyoti rivojlantirilishi zarur. Tarjimonlar uchun Hugo uslubiga bag‘ishlangan seminar va qo‘llanmalar tuzish foydali bo‘ladi.

XULOSA

Viktor Hugoning asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilishda faqat til emas, balki madaniyat, tarix, falsafa va poetika kabi ko‘plab qatlamlar hisobga olinishi kerak. Mavjud tarjimalardagi muammolar bu yo‘nalishdagi ilmiy va amaliy tadqiqotlarning zarurligini ko‘rsatadi. Maqola ushbu yo‘nalishda tarjimonlar uchun nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Hugo, V. Les Misérables. Paris: Gallimard, 1862 (rééd. 2020).
2. Hugo, V. Notre-Dame de Paris. Paris: Livre de Poche, 1831 (rééd. 2018).
3. Hugo, V. Demain, dès l’aube... et autres poèmes. Paris: Folio classique, 2005.
4. Nazarova, N. A. Adabiy tarjima nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
5. Karimova, G. M. Fransuz tilidan o‘zbek tiliga adabiy tarjimaning lingvokulturologik xususiyatlari. Toshkent: TDPU Nashriyoti, 2021.
6. Sirojiddinov, S. Tarjima nazariyasi va madaniyatlararo muloqot. Toshkent: Fan, 2017.
7. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge, 2011.
8. Vinay, J.-P. & Darbelnet, J. Stylistique comparée du français et de l’anglais: méthode de traduction. Paris: Didier, 1958.
9. Eco, U. Dire presque la même chose: Expériences de traduction. Paris: Grasset, 2007.
10. Rahimova, D. Tarjimada frazeologik birliklar: nazariya va amaliyot. Samarqand: SamDU, 2020.
11. Arkenov, K. Viktor Hugo asarlarining qiyosiy tarjima tahlili. – “Filologiya muammolari” jurnalida, №2, 2023, b. 56–63.
12. Vlasova, N. A. Problemy perevoda khudozhestvennykh tekstov: na materiale proizvedeniy V. Gyugo. Moskva: Nauka, 2015.